

БОРИСЛАВ СТОЈКОВ
АЛЕКСАНДАР ЂОРЂЕВИЋ*

ЗНАЧАЈ ТРАНСГРАНИЧНОГ ПЛАНИРАЊА ПОДРИЊА ЗА ПРОСТОРНУ ИНТЕГРАЦИЈУ НА ЗАПАДУ БАЛКАНА

Садржај: Трансгранична сарадња заузима изузетно значајно место у интегративним процесима у Европи а формирање трансграничних региона представља предуслов ефикасне сарадње. Многобројни позитивни примери указују на читав спектар позитивних ефеката који генерише овај вид сарадње. Методолошки добро постављено, трансгранично просторно планирање први је корак ка успешној просторној интеграцији и предуслов осталих видова сарадње, а посебно економске и политичке.

Територију Србије карактерише велики број граничних региона различитих карактеристика и потенцијала. Простор Подриња са својим специфичним физичким, социјалним, економским и историјским карактеристикама али и, пре свега, природним потенцијалима захтева посебан методолошки образац који би омогућио адекватну просторну интеграцију на овом простору. У раду је постављена основна хипотеза код дефинисања методологије просторног планирања Подриња. Рда наглашава и објашњава неопходности формирања региона, њиховог повезивања и сарадње као и значај интегралног просторног планирања и његове предности у односу на секторско просторно планирање. На примеру региона “Дрина-Сава-Мајевица” показане су позитивне иницијативе функционалног повезивања општина око реке Дрине.

Кључне речи: просторно планирање, трансгранична сарадња, Подриње, просторна интеграција

Abstract: The crossborder cooperation takes very important place in integration processes in Europe. Establishing the crossborder regions is one of prerequisites for more efficient cooperation. Many examples prove the whole spectar of positive effects generated by such cooperations. Based on sound methodological foundations, crossborder spatial planning is the first step towards successful spatial integration and a prerequisites for other forms of cooperation, economic and political in particular.

The territory of Serbia is characterized by a large number of border regions with different features and potentials. The Drina area, with its very specific physical, social, economic and historic features and above all, with natural resources and potentials, asks for a creative methodology to enable adequate spatial integration of this crossborder region. The paper is elaborating the idea of forming a crossborder region as indispensable for the future, compared with sectoral planning up to date. The example of crossborder region “Drina-Sava-Majevisa” offers positive initiatives in functional integrating communes alongside the river Drina.

Key words: spatial planning, crossborder cooperation, river Drina, spatial integration

Увод

Подриње кроз новију историју има амбивалентну судбину. Простор дуж реке Дрине, од њеног рађања спајањем неспутаних Пиве и Таре па до тихог нестанка у мировини реке Саве, представља географску целину и историјску раздробину Оно што је природа маестрално креирала дуж ове реке, људи су, пре свега из незрелих политичких побуда, разграђивали, делили, сурово експлоатисали. До сада, уз мање изузетке, државе које се наслањају на Подриње нису озбиљније прилазиле овом

* Др Борислав Стојков, редовни професор, Географски факултет – Институт за просторно планирање, Студентски трг 3/III, Београд,
Александар Ђорђевић, дипломирани просторни планер

природном феномену како би га заштитили, уредили и мудро користили као заједничко добро које их спаја а не раздваја, потврђујући на тај начин тезу да гранични региони, у зависности од својих карактеристика, представљају већи или мањи развојни дисконтинуитет у простору. Ретко су током историје гранични региони играли важну улогу у економском развоју државе. По правилу, ови простори су економски слабо развијени, стратешки неповољни за лоцирање индустрије, осуђени на пољопривреду или неразвијену, застарелу индустрију, не повезани са крупним инфраструктурним коридорима и са слабом инфраструктуром у целини. Река Дрина и њено окружење је најчешће и највише представљала границу око које се ратовало и уништавало а економски понајмање комуницирало, стварало и развијало. У овом, конкретном случају, река Дрина, као баријера, индуковала је, на релативно малом простору, фрагментацију тржишта, дуплирање услуга, и читав низ других негативних ефеката који су спречили оптимално искоришћавање потенцијала региона.

Отуд данашња ситуација са Подрињем представља привидни парадокс: простор изузетних природних потенцијала и вредности тавори у најцрњој економској беди и цивилизацијском заостајању што данас најжалост у Европи познају највише крајеви западног Балкана. Крупан разлог за ово је гранична позиција Дрине. Настаје код Шћепан поља на граници Црне Горе и Босне и Херцеговине, да би наставила кроз босанске градове Србиње и Горажде углавном дуж границе која Републику Српску дели од Федерације БиХ, како би од језера Перућац наставила границом између Србије и БиХ све до Мачве и Семберије где се тихо улива у Саву. Као да је река Дрина била критеријум за постављање васколиких граница, које на овим просторима нису дугог века, а никако као критеријум успешног друштвено економског развоја. Значи ли то да српском народу који углавном насељен читавим током Дрине, природа и природне вредности представљају депонију и меморандум историјских прљавштина уместо ресурса за перспективни свеукупни развој?

Припадност једној, другој или трећој држави у том погледу не би смела да представља отежавајући фактор будући да границе држава будуће уједињење Европе неће више представљати баријеру (физичку или административну) чак ни на још увек стриктно подељеном Балкану већ ће предност имати сарадња региона, пре свега прекограничних[†]. Ово за Подриње али и за државе и регионе коме припада отвара неслућену шансу али и озбиљан изазов што упућује на веома пажљив избор метода интегралног просторног планирања како би река Дрина уместо демаркационе линије или бодљикаве **границе** постала племенити **мост**, односно контактано подручје који спаја до сада подељене просторе на левој и десној обали. У ситуацији општих интегративних процеса у Европи и динамичних процедура артикулација заједничких, пре свега економских, интереса на прекограничном, трансдржавном или трансрегионалном нивоу, просторно планирање има посебну улогу. Та улога се састоји у крчењу путева ка тзв. просторној интеграцији држава и њихових региона, који следе економска а потом политичка интеграција. На тај начин, уклањање ове врсте баријера у Европској Унији, омогућило је повећање протока роба и услуга уз истовремено отварање могућности за повећање економске ефикасности заједничким планирањем и производњом (планирање и изградња недостајуће инфраструктуре, организација заједничког транспорта, заједничко унапређење индустрије и услуга итд.)

[†] Видети текст М. Грчића "Концепт граничног региона" у књизи "Проблем ревитализације пограничних крајева Југославије и Републике Српске", Географски Факултет, Београд, 2002.

Слика 1. Слив Дрине

Позитиван пример у том смислу представља иницијатива за повезивање граничних општина западне Србије и североисточне Босне и Херцеговине преко Еурорегиона ДСМ – “Дрина-Сава-Мајевница”. Овај регион представља самосталну, нестраначку, друштвену организацију у коју се добровољно удружују општине и градови (локалне заједнице) ради институционалне оспособљености за међусобну сарадњу, размену искустава и заједничког деловања у циљу остваривања заједничких интереса. Значајна олакшица процесу интеграције претставља истоветност језика, блискост културе народа који живе на овим просторима, као и привредних веза. Тако је тузлански индустријско-рударски басен чврсто повезан са индустријом у Западној

Србији, а пољопривреда, па и туризам, поред културе и спорта, дају основ да се овакво повезивање знатно брже успостави (обнови) него у другим деловима Балкана.

Слика 2. Мапа региона “Дрина-Сава-Мајевица”

Дуги низ година након првих иницијатива усмерених ка удруживању, и четири године након потписивања Протокола о оснивању Регионалног савеза Подриња (крај 2000. године), 21. фебруара 2004. године у Зворнику успешно је окончан вишегодишњи напор локалних самоуправа овог дела Подриња усмерен ка регионалном повезивању. Потписивањем Протокола о оснивању Региона “Дрина-Сава-Мајевица” општине и градови које чине овај Еурорегион (из БиХ-општине Бијељина, Зворник, Лопаре, Угљевик и Брчко Дистрикт а из државне заједнице Србије и Црне Горе-општине Лозница, Богатић, Шабац и Мали Зворник) са 600.000 становника, прожет бројним природним, привредним и културним везама добиле су институцију чији је основни задатак да унапређује, потпомаже и координира регионалну прекограничну сарадњу. Делатности од посебног значаја за регионалну прекограничну сарадњу у овом подручју јесу:

- Правни развој
- Саобраћај и транспорт
- Искориштавање економских могућности одређеног подручја
- Заштита околине и природе
- Култура и спорт
- Здравство
- Енергија
- Искориштавање отпадака
- Туризам и одмор
- Развој пољопривреде
- Иновације и трансфер технологије
- Школство и образовање
- Социјална сарадња
- Спасилаштво и заштита од катастрофа
- Комуникације
- Јавна сигурност

Велики број јаких и вековима укоревених веза двеју страна намећу регионално повезивање и сарадњу као начин остваривања заједничких интереса, не само чланица

Еурорегиона већ и других простора који гравитирају Дрини, Сави и Мајевици. Очигледни економски, социјални и еколошки проблеми у простору овог региона намећу читав низ неопходних иницијатива. Посебно се истичу:

- повезаност и унапређења заједничких природних ресурса и саобраћајних веза,
- реализација међусобних заједничких регионалних пројеката,
- подстицање сарадње грађана, културних и јавних институција,
- активирање привредних субјеката и потенцијала чланица,
- развој пољопривредне производње,
- развој екологије и заштите човекове средине,
- утврђивање заједничких интереса и стратешког развоја чланица,
- међусобно информисање и сарадњу
- формирање и организацију заједничких институција ради лакшег остваривања људских права
- унапређење слободног протока роба и људи развој и унапређење мултиетничког повезивања грађана чланица еурорегиона

Овакав облик повезивања и организовања омогућио је да се локалне заједнице са овог подручја знатно брже од остатка својих држава приближе Европској Унији. Према разрађеним моделима организације, функционисања и сарадње региона, Регионални савез је током 2001 године конкурисао код Пакта за стабилност Југоисточне Европе са врло значајним инфраструктурним пројектима гасификације, уређења тока Дрине и искоришћавања геотермалних вода.

Просторна интеграција преко просторног планирања подразумева изналагање и валоризацију просторних елемената и критеријума који повезују регионе као и оних активности које преко простора утичу на јачање њихове кооперације и партнерства ради успешнијег укључивања у надметање са другим европским регионима. Подриње са својим природним потенцијалима али и тешким културним и економским заостајањем, тек треба да дефинише своју реалну позицију, најпре спајајући суседе а потом их упућујући ка европском, економском и културном амбијенту.

Основна хипотеза код дефинисања методологије просторног планирања Подриња би зато морала да буде интегрално просторно планирање басена реке Дрине мора да буде регионално по карактеру (премда регионе у овом случају није лако одредити) и трансгранично у приступу како би се обезбедила просторна интеграција Подриња усмерена ка успешном еколошко-социјално-економском уређењу и развоју.

Локално или секторско планирање Подриња односно коришћења реке Дрине отвара бројне конфликти јер начин коришћења воде на једном делу најчешће утиче на квантитет и квалитет воде и приобалног подручја низводно. Планирање коришћења воде за једну функцију (енергетика, туризам, снабдевање водом или саобраћај) може да угрози друге функције, као и локално планирање једне општине са њеним партикуларним интересима и једностраном валоризацијом ресурса и вредности. Истовремено, неусаглашено планирање појединих, истих, функција на различитим деловима тока Дрине, са различитим циљевима и начинима и динамиком остваривања тих циљева, неумитно води ка нерационалном трошењу капацитета простора и отвара могућност стварања бројних конфликата у простору чије се последице дуго, споро и уз велике трошкове санирају.

Претходно наведено доводи нас до закључка да је неопходно инсистирати на дефинисању заједничких циљева, програма и модалитета сарадње на изрази просторних планова како би се на најбољи начин постојећи интереси све четири стране ускладили у простору Подриња. Поступци који би требало да претходе овој фази сарадње јесу детаљно снимање постојеће ситуације на свим нивоима (локални-регионални-национални) и дефинисање могућности и ограничења овог простора

какао би се одредиле потребне акције. На крају, провера читавог поступка могла би се извршити мањим, "пилот" пројектима који би указали на евентуалне слабости и недостатке примене оваквог концепта. Карактер трансграничног повезивања преко Еурорегиона "Дрина-Сава-Мајевица" управо омогућава имплементацију таквих пројеката.

Ка методологији интегралног планирања

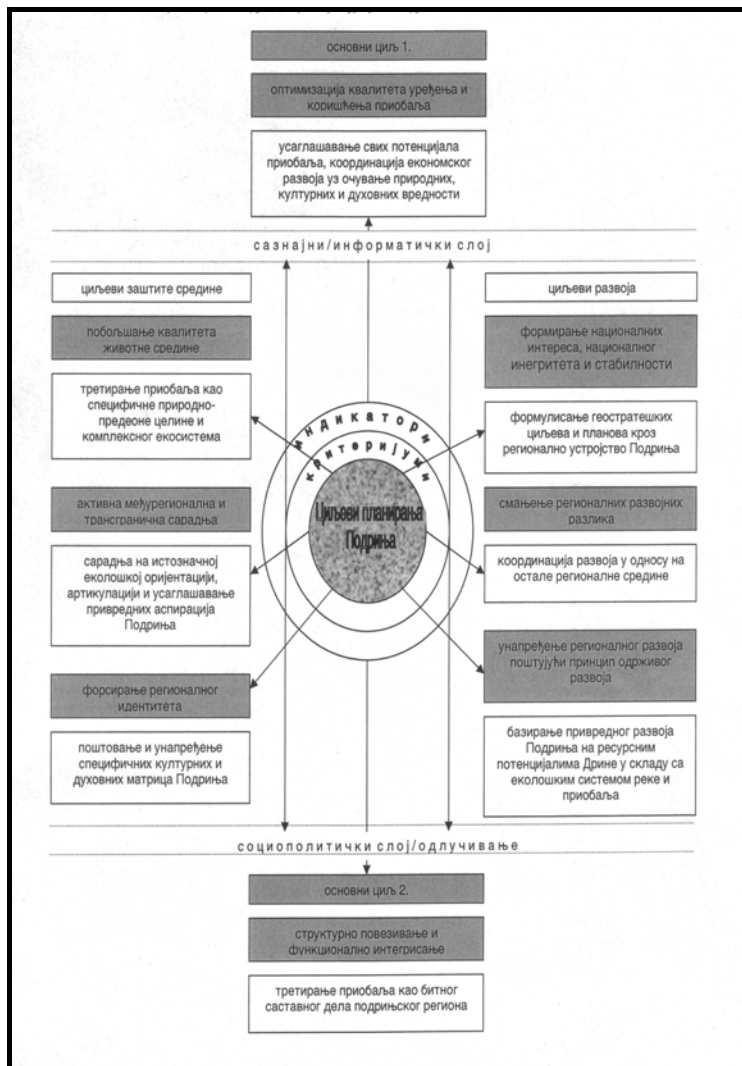
Интегрално просторно планирање значи пре свега да речни басен Подриња треба посматрати као **регион**, т.ј. да читав речни ток са окружењем треба посматрати и третирати као **систем** хидролошких и функционалних међузависности. Тек тако посматран регион Подриња може у будућности да постане ресурс за развој регионалне економије вишег степена успешности од досадашњег. Ово ближе значи да планирање и коришћење Подриња не би смело да понови бројне случајеве речних басена код нас и у свету где се река и њен басен користе за развој појединачних пројеката, већ треба да буду оријентисани ка ширем контексту регионалног еколошко-економског система из кога могу да проистекну и појединачни пројекти. Пројектна оријентација код инвестирања у речном басену као што је Подриње занемарује веома значајну улогу управљања реком и басеном реке као еколошко-функционалним системом и још значајније, могућности интегралне регионалне економије целине речног басена. Ово конкретно значи да просторно планирање Подриња мора да се одвија истовремено и методолошки усклађено са регионалном еколошко-економском анализом басена.

Проблем дефинисања региона Подриња је, као и у сваком сличном случају, посебно тежак. Колико због ширине утицаја реке Дрине на окружење, толико и због економско-еколошких међузависности реке и обалног појаса. Регион Подриња би зато морао да се дефинише:

- **географски**, као систем еколошких међузависности које обухватају акваторију, територију и биоценозе у окружењу;
- **функционално**, као систем заједничких хомогених физичких, економских или социјалних карактеристика;
- **организационо**, као систем заснован на поларизацији око значајних урбаних центара као носиоца развоја (Плужине трограђе Србиње, Горажде, Вишеград, затим Зворник, Бијељина, Бајина Башта, Лозница) и као носиоца констелације градских округа (региона) односно урбано-руралне констелације;
- **административно**, као систем заједничког одлучивања о програмима и пројектима на партнерској-интересној основи без обзира на границе који ће кроз коју годину моћи посредно (преко макрорегиона Западне Србије и Источне Босне) да конкуришу код европских структурних фондова за средства за убрзанији регионални развој или за пројекте у области пољопривреде, енергетике, саобраћаја, животне средине, природне баштине и сл. Наравно да формулисање региона Подриње не сме да има аспирацију ка "умањеној реплици државе"[‡] у смислу података и показатеља економске развијености. Регион Подриња као планска категорија треба да је крајње отворен са предпоставком слободног тока добара, људи, услуга, информација или финансија.

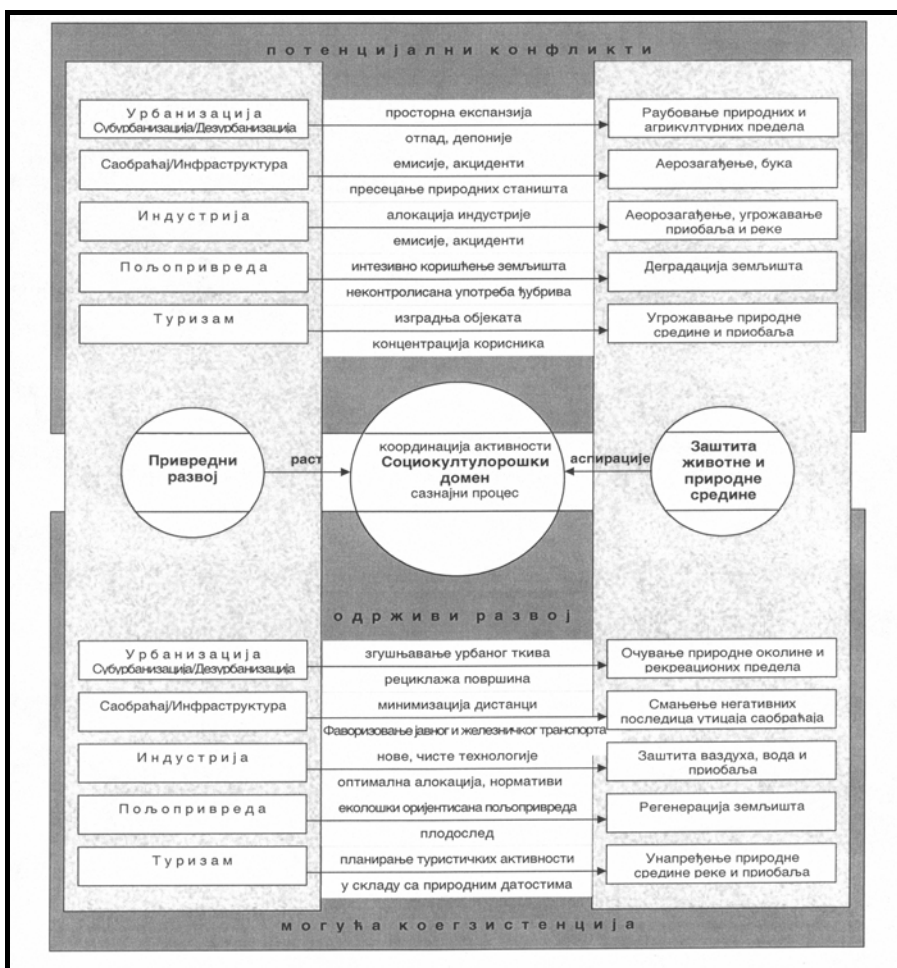
[‡] "Systems Simulation for Regional Analysis", The MIT Press, стр. 38

Ради тога просторно планско дефинисање циљева заштите, уређења и развоја Подриња неће бити једноставан посао. Сиромашни делови региона као што је Подриње теже да се што пре извуку из окова сиромаштва док ће богатији (Бијељина, Брчко, Лозница) тежити да постану још богатији.

Слика 3. Шематски приказ циљева одрживог развоја и уређења Подриња

Интегрално просторно планирање Подриња такође значи јединствено, међузависно сагледавање три основне димензије простора Подриња: природно-еколошке, привредне и друштвене. Узајамни утицаји друштвених заједница (државе, окрузи, општине) и њихових интереса и активности које се одвијају у простору Подриња и, даље, на природне системе, у случају Подриња треба да буду пажљиво анализирани како би се остварио основни циљ – одржива заштита, уређење и развој региона Подриња.

Слика 4. Могући конфликтни однос развоја и средине и њихова коегзистенција на подручју Подриња.

Основне димензије методологије интегралног планирања

Природно-еколошки потенцијали Подриња су више него изразити, уз веома видљиве проблеме заштите и уређења природног богатства, биодиверзитета и диверзитета и атрактивности пејсажа као фактора будућег насељавања, развоја туризма и унапређења подручја у целини. Бројне студије истичу пре свега хидропотенцијал Дрине и њених притока као и Пиве и Таре које је конституишу. Овај потенцијал, нажалост веома често, сам по себи привлачи економску пажњу, која прети да угрози остале елементе природе. Међу овима се истичу шумски ресурси (шумска пространства, шумски плодови, шумско биље, дивљач) који су такође изложени немилосрдној експлоатацији, у другој половини XX века нарочито. Пољопривредно земљиште, нарочито погодно за развој сточарства, ни приближно није уређено да би омогућило интензивнији развој специфичних подврста пољопривреде, конкурентнијих у ширим размерама од чисто локалних. Стога његово одржавање, унапређивање и рационално-одрживо коришћење мора бити наглашено (наметнуто) просторним планом. Природни предео и пејсажи као и посебне

(незаштићене?) природне вредности су колико вредне толико и изложене тоталној небриси локалних или државних институција.

Захваљујући изразитом природном потенцијалу Подриње у просторно планском смислу захтева пре свега планско дефинисање мера заштите а потом преузимање институционалне одговорности на свим нивоима (локални, регионални, државни) за његову заштиту. Заштита природних ресурса и вредности треба да буде есенцијални корак који треба да претходи уређењу а потом веома пажљивом, одмереном (одрживом) развоју за оне гране привреде које су "пријатељске" према природи.

Посебна пажња треба да буде посвећена оном делу природног богатства које највише плени пажњу управе (локалне или друштвене) – води као извору енергије. Воде Пиве, Таре и Дрине никако не би смеле да буду планиране као "припадајуће" било коме. Присвајање воде у име приватног или групног или државног (локалног) интереса је највећа опасност за цео систем као што показује покушај преусмерења Таре ка Морачи ради потреба једне републике. "Данас слив Дрине са свим својим потенцијалима заслужује више него раније, озбиљнији третман и другачији приступ, па и конкретни договор свих потенцијалних корисника... Србије, Републике Српске (и Федерације БиХ-прим. Б.С.) и Црне Горе око што потпунијег и рационалнијег коришћења природних ресурса слива Дрне."[§] Вода као ресурс и као вредност представља еталон укрштања основних димензија будућег модела просторног планирања Подриња – еколошке, економске и друштвене. Да ли ће у даљем поступку бити коришћена као заштићена вредност или као моћан енергетски или привредни ресурс или као извор за снабдевање становништва водом**, зависиће од интегралног сагледавања укупних хидротехничких потенцијала како реке Дрине тако и потреба и интереса приобаља до оне границе до које допире утицај реке Дрине. Значајно је нагласити да слив Дрине има велику улогу код просторног планирања овог предела јер захвата површину од 19.500 km², по величини први иза слива Велике Мораве.

Свеукупно гледано, већа посвећеност природно-еколошким потенцијалима Подриња од досадашњих, пре свега кроз просторно планирање, а потом и на друге начине (институционално, организационо...) треба да допринесе подизању просторних квалитета овог региона стварајући на тај начин повољнију климу за инвестирање и насељавање од досадашње.

Економски потенцијали Подриња су свакако нешто што је неопходно пажљиво и систематски испитати али имајући све време у виду еколошке капацитете и ограничења овог великог природног система. Актуелна дешавања око зауздавања Таре, једне од конституенти Дрине, ради изградње акумулације и енергетског система Бук-Бијела, без интегралног сагледавања еколошко-економско-социјалних последица, потенцијала и ограничења, драстично указују на проблем једностраног секторског планирања Подриња. Поред енергетике као значајне привредне гране, Дрина и Подриње су предиспониране за развој туризма, шумарства и посебних облика пољопривреде које би требало развијати у координацији и коегзистенцији са заштитом и уређењем целокупног Подриња. Туризам у том погледу треба планирати са мање нерационалног ентузијазма а са више рационалног и стандардизованог, према сличним искуствима, рецимо, алпских земаља. Дакле, природне и наслеђене вредности и феномени нису сами по себи ни приближно довољни за идеју о развоју туризма са међународним аспирацијама, што се иначе често некритички истиче. Поред природе и природних вредности и феномена, ово трансгранично подручје захтева:

- координацију свих локалних заједница;

[§] Др Слободан Ристановић у књизи Река Дрина и Подриње, УКАН, Београд, 2000.

** Постоје и пројектантске идеје за снабдевање Београда питком водом из Дрине

- подршку државних институција и фондова.
- едукацију и систематску припрему становништва, партнера у пројекту развоја туризма;
- развој и повећање приступачности инфраструктури на основу јединственог просторног плана и програма;
- улагање у привредни развој и повезивање локалних и регионалних заједница на основу економских интереса трансграничне сарадње (а не искључиво на основу дифузне политичке идеологије);
- улагање и развој информативног система повезаног са системом модерног маркетинга усмереног ка циљним групама туриста из овог региона и из Европе;
- дефинисање финансијске конструкције која ће омогућити повезивање капитала државе, локалне заједнице и појединачних инвеститора или концесионара у правцу одговарајуће туристичке понуде;
- модерну, осмишљену и атрактивну пропаганду према моделу напредних европских туристичких туроператера и у сарадњи са њима.

Аматерски приступ туризму заснован само на географској фактографији код Подриња може да изазове само негативне ефекте, не тако ретке код нас где се о туризму веома много пише док се у реалном, привредном смислу запањујуће мало постиже, како у Србији тако и у Црној Гори и Републици Српској односно Босни и Херцеговини, и поред изванредних пре свега природних предиспозиција..

Шуме и шумски привредни потенцијали (шумарство, лов, шумско биље и сл.) су још увек значајне у Подрињу и поред нерационалног газдовање шумама последњих десетак година дуж читавог Подриња. Под шумом се у Подрињу налази 565.152 ха земљишта (изузимајући део у Црној Гори) равномерно распоређеног у Србији и Босни и Херцеговини. Биодиверзитет шумског појаса и право богатство шумског биља и ловног фонда, представља елемент од битног значаја за методологију одрживог просторног планирања Подриња. Зонирање шумског подручја и валоризација према савременим европским мерилима ће представљати посебан методолошки поступак како ради заштите шума и шумских вредности тако и ради адекватног уређења и развоја привредних и друштвених активности везаних за шуму.

На сличан начин ће бити постављен и методолошки поступак у односу на пољопривреду са њеним специфичностима: сточарство у вишим пределима, воћарство у просторима мањих просторних капацитета и ратарство у доњем делу Подриња, Мачве на десној и Семберије на левој страни Дрине. Критеријуми валоризације просторних капацитета и потенцијала ће помоћи код стриктнијег зонирања и специјализације пољопривредне производње, што ће даље помоћи код формирања посебних програма (државних и европских – SAPARD)^{††} за развој пољопривреде.

Социјални потенцијали су можда и најслабија позиција код просторног планирања Подриња. Активност шумарства, пољопривреде па и других грана привреде (рударство, мала индустрија) веома зависе од социјалног и демографског фактора који у Подрињу представљају доминантан проблем. Мали број становника, раштркана и неусмерена урбанизација и неповољна демографска структура (старосна и образовна) захтевају дефинисање нове стратегије просторног развоја БиХ и, посебно, Републике Српске и Србије, која ће омогућити усмеравање становника ка овом подручју и демографско реструктурирање. Трансгранична

^{††} Програм SAPARD ће бити доступан када Република Србија и БиХ буду земље кандидати за чланство у Европској Унији.

сарадња и јединствени, координирани планови и програми у томе имају посебну улогу јер би требало да повећају степен атрактивности овог подручја за живот и рад. Посебан проблем представља систем институција и јавних служби које би, поред самих становника, требало да преузму терет одговорности за имплементацију планских решења. Просторни план који ће бити списак лепих жеља без ослонаца на реалне и одговорне институције нема шансу да буде примењен ни у најмањој мери, што је искуство са просторним плановима у свим слабо развијеним регионима. Посебан значај за методологију просторног планирања Подриња треба да има систем друштвених вредности међу којима треба подвући:

- мрежу објеката и простора који чине природне вредности, ту се пре свега истичу три национална парка (Дурмитор, Сутјеска и Тара) са својом ексклузивном природном структуром али и историјским симболима;
- бројне објекте и просторе који носе епитет заштићеног природног или културног добра али који захтевају другачији, активнији и економски активнији третман од досадашњег;
- духовне вредности и света места, без обзира на религијску припадност које треба пажљиво штитити и уређивати као део идентитета подручја и припадност друштвеној заједници која их је стварала и наследила;
- симболичне тачке или просторе без обзира на етничку припадност које, пажљиво уклопљене у пејсаж, треба да чине репере идентитета подручја или зоне;
- пејсаж изузетних лепота који треба заокружити, валоризовати и уређивати у духу европске конвенције о заштити пејсажа.

Једна од карактеристика граничних региона јесте и стална окупираност становника ових крајева успостављањем веза са економским и административном центрима у унутрашњости државе. Истраживање, вредновање и ефикасно коришћење сопствених потенцијала и ресурса по правилу се у граничним регионима занемарује, потцењује или чак често и не разматра. Друштвени миље Подриња као прекограничног подручја у методологији просторног планирања значи треба третирати уз пажљив однос према етничком, културном или религијском диверзитету који може да представља и основну претпоставку центрипеталног приближавања осовини, односно реци Дрини уместо досадашњег центрифугалног удаљавања уз повремена ратовања.

Закључак

Методологија интегралног просторног планирања Подриња на савременим принципима захтева пре свега схватање реалности која, поред богом-даних вредности садржи и бројне проблеме које ваља решавати у сложеној друштвено-економској ситуацији на обе стране реке Дрине. У највећем делу демографски испражњен а економски деградиран простор захтева изузетно пажљиву валоризацију уместо занашења о ексклузивности које је нама својствено.

Треба испитати искуства развијених европских региона (северне Италије или Аустрије) са сличним просторима које су у релативно кратком периоду иза II светског рата развили и уредили до нивоа прворазредних привредних, туристичких и културних целина. Треба затим решења просторног плана заснивати са стално присутном идејом прекограничне али и трансграничне сарадње^{**}. Зато је у просторном плану неопходно јасно дефинисати пројекте које је реално могуће

^{**} Овај вид сарадње данас у Европи има посебну подршку јер подразумева интересно повезивање сличних европских региона са заједничким интересима и пројектима.

остварити у средњорочном периоду, рачунајући на партнерску сарадњу становника, локалне заједнице, региона, државних фондова и, у перспективи, европских фондова. Зато оваква методологија треба да има више иднуktivног, уз темељно упознавање простора, становника, њихових аспирација и система вредности, као и еколошких потенцијала и ограничења зонски специфицираних а не генерално.

Напокон, као што и налаже просторно планирање, основни задатак методологије за планирање Подриња је амбивалентни задатак (1) заштите и уређења онога што представља јавни интерес и (2) заштите приватног интереса и подстицање приватне иницијативе али према критеријумима јавног интереса. Ово се превасходно односи на воде Дрине које ће бити свакако предмет појединачних тежњи ка суровој експлоатацији овог природног ресурса.

У том смислу просторно планирање Подриња треба да буде исход заједничког договора граничних региона Црне Горе, БиХ, Републике Српске и Србије али уз подршку државног нивоа и уз учешће локалне самоуправе бројних општина дуж ове реке. Тек тако се може очекивати да, уместо деградације, простор Подриња доживи постепен препород у наредних двадесет-тридесет година (оптимистичка варијанта) а можда и дуже (песимистичка варијанта).

ЛИТЕРАТУРА

- Гавриловић Љ. , Дукић Д. (2002): **Реке Србије**, Завод за уџбенике, Београд
- Graute U. (ed.), (1998) **Sustainable Development for Central and Eastern Europe – Spatial Development in the European Context**, Springer
- Проблеми ревитализације пограничних крајева Југославије и Републике Српске** (2002), зборник радова, Географски Факултет, Београд
- Река Дрина и Подриње** (2000), Вукан, Београд
- Стојков Б. (2000): **Методе просторног планирања**, Географски факултет, Београд
- Стојков Б. (2002): **Functional Transformation of the Balkans Borders SPATIUM 7**, ИАУС, Београд
- Стојков Б. (2004): **Ка методологији просторног планирања Подриња**, Јован Цвијић и Подриње, Лозница
- Corvers F., Giaoutzi M. (1995): **Borders and Barriers and Changing Opportunities for Border Regional Development**, Transport Networks in Europe, K. Button et al., Edward Elgar Publishing Ltd., <http://www.fedre.org>
<http://www.eureg-dsm.org>

BORISLAV STOJKOV
ALEKSANDAR ĐORĐEVIĆ

S u m m a r y

MEANING OF CROSSBORDER PLANNING IN WESTERN BALKAN COUNTRIES

The methodology of the integrative spatial planning of Podrinje based upon contemporary principles demands the understanding of the reality, which, beside the given values, involves also numerous problems, which should be solved within a complex socio-economic situation along both sides of the river Drina. Demographically mostly depopulated and economically degraded, this area requires an exceptionally careful evaluation.

The fundamental task of the methodology of spatial planning of Podrinje is to reconcile ambivalent goals: (1) the protection and organisation of the public interest and (2) the protection of the private interest by encouraging the private initiative attuned with the criteria of the public interest. Predominantly, this refers to the river Drina, which certainly will be the subject of particularized demands relating to the brutal exploitation of this natural resource.

In this context, the spatial planning of Podrinje ought to be the output of the mutual agreement of border regions of Montenegro, Bosnia Herzegovina, the Republic of Srpska and Serbia but with the support of the national tiers and the involvement of the local government of numerous municipalities along the river. Only thus, the chances for a gradual development regeneration unwrap, but the time scope is definitely a long-term ranging from the optimistic prognosis comprising twenty to thirty years to the pessimistic involving an even longer period.